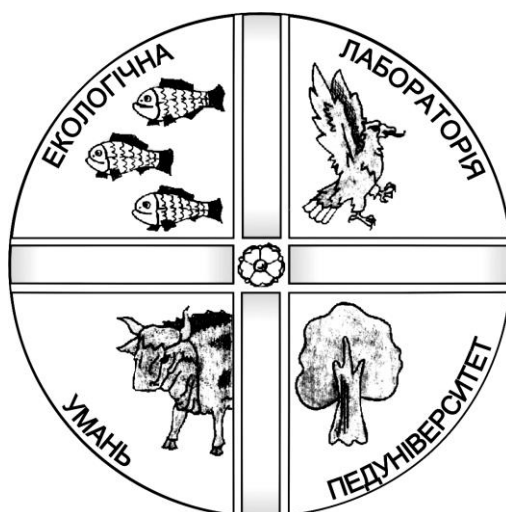

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ЕКОЛОГІЧНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ
УДПУ**

Випуск 22

Умань
Видавець «Сочінський М. М.»
2019

*Присвячується світлій пам'яті відомого
біолога*

Гончаренко Ганни Євдокимівни

*In Memoriam
Ganna Honcharenko*

*Гончаренко Ганна Євдокимівна
(18.09.1941 - 24.08.2019)*

УДК 57.574
НЗ4

*Рекомендовано до друку.
Вченою радою природничо-географічного факультету
(протокол № 3 від 31 жовтня 2019 р.)*

*Засновник та правовласник збірника – природничо-географічний
факультет Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини*

Редакційна колегія:

Миколайко В. П. – доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри біології та методики її навчання;

Якимчук Р.А. - доктор біологічних наук, доцент кафедри біології та методики її навчання;

Браславська О.В. - доктор педагогічних наук, професор; завідувач кафедри географії та методики її навчання

Валюк В. Ф. – кандидат хімічних наук, доцент;

Ткач Є. Д. – кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник;

Ситник О.І.– кандидат географічних наук, доцент;

Гнатюк Н.О. – кандидат біологічних наук, доцент;

Горбатюк Н.М. – кандидат педагогічних наук, доцент;

Красноштан І.В. – кандидат біологічних наук, доцент;

Душечкіна Н.Ю. – кандидат педагогічних наук, доцент.

Відповідальний за випуск:

Совгіра С.В. - доктор педагогічних наук, професор; завідувач науково-дослідної лабораторії «Екологія і освіта» УДПУ імені Павла Тичини.

НЗ4 **Наукові** записки екологічної лабораторії УДПУ. – Вип. 22. – Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 20199. – 128 с.

ISBN 978-966-304-235-0

Збірник містить наукові статті, які висвітлюють широкий спектр проблем у галузях: екології, географії, біології, хімії, сільського господарства, охорони навколишнього природного середовища та педагогіки. Висвітлюються заходи, форми й методи формування екологічного світогляду студентської та учнівської молоді.

УДК 57.574

ISBN 978-966-304-235-0

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2019

ЗМІСТ

Совгіра С.В. Становлення ноосферного мислення та його педагогічна інтерпретація .....

ЕКОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Браславська О.В., Петух Вікторія, Озерова Людмила Наслідки взаємодії суспільства і природи.....

Гончарук В.В. Проблема утилізації відходів в Україні та світі.....

Подзерей Р.В., Литвин О.В. Озеленення міст та створення рекреаційних зон.....

ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Безлатня Л.О., Ширков В.В. Культурний ландшафт центру містечка балта .....

Лаврик О.Д., Цимбалюк В.В., Баланчук І.С. Парагенетичні ландшафтні комплекси у басейні Південного Бугу.....

Ситник О.І Працьовитий М.М. До питання заселення та господарського освоєння окремих територій міжзонального геоекотону «лісостеп-степ» правобережної України (на прикладі гайворонського району Кіровоградської області).....

Максютов А.О. Сільське господарство в системі агропромислового комплексу світового господарства.....

ЕКОЛОГО-БІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Красноштан І.В., Манзій О.П., Радзівелюк І.С. Біологічні особливості та господарське значення *Daucus carota* L.....

Красноштан І.В., Манзій О.П., Степанова К.В. Походження *petroselinum crispum*, хімічний склад та лікувальні властивості.....

Красноштан І.В., Манзій О.П. Сулима Т.В. Біологічні особливості, ріст і розвиток *Spinacia oleracea* .....

Миколайко І.І., Самар В.Л. Фенологічні аспекти розвитку *Hierophae rhamnoides* L. На колекційних ділянках агробіостанції удпу імені Павла Тичини.....

Мороз Л.М., Башкірцева Д.М. Вивчення іхтіофауни України .....

Мороз Л.М., Ващук І.Б. Біологія комахоїдних звірів лісових масивів Жашківщини.....

Мороз Л.М., Загребельна А.Р. Характеристика білки звичайної

КУЛЬТУРНИЙ ЛАНДШАФТ ЦЕНТРУ МІСТЕЧКА БАЛТА

Постійно зростаюча антропогенізація натуральних ландшафтів міжзонального геоекотону «лісостеп-степ» Правобережної України призвела до майже повної їх заміни антропогенними. На початку ХХІ ст. ландшафти геоекотону представлені трьома їх групами: натуральними, натурально-антропогенними й антропогенними.

Антропогенні ландшафти найбільш широко представлені в структурі сучасного ландшафту Правобережної України. Вони фонові і, разом з натурально-антропогенними, займають тут до 90-92 % території.

За впливом та значенням антропогенних ландшафтів на формування структури ландшафту будь-якого регіону, розділено їх класи на групи: каркасні (селитебні та дорожні), фонові (сільськогосподарські та лісові антропогенні), осередкові (промислові, водні антропогенні та белігеративні), гуманістичні (садово-паркові, рекреаційні, сакральні), та інші (тафальні, радіаційні) [4]. Загальні особливості антропогенних ландшафтів Правобережної України найбільш чітко відображено у двох їх класах: селитебних і сільськогосподарських.

Денисик Г. І. зазначає: «особливе значення *селитебних* ландшафтів зумовлене тим, що їх поява у межах будь-якого регіону призводить до зародження і розвитку антропогенізації натуральних геоконпонентів і ландшафтних комплексів та формування на їх основі антропогенних ландшафтів» [3]. До селитебних відносяться міські, містечкові та сільські ландшафти.

У структурі містечкових ландшафтів можна виокремити культурний ландшафт центру містечка Балта. Його представляють Свято-Успенський собор, палац князів Любомирських, костьол Св. Станіслава, пожежна каланча, залізничний вокзал ст. Балта та

підземні ходи (рис. 1).

1

2

3

4

5

6

Рис. 1 Об'єкти культурного ландшафту центральної частини м. Балта
1 – Свято-Успенський собор; 2 – костел Св. Станіслава; 3 – підземні ходи; 4 – палац князів Любомирських; 5 – пожежна каланча; 6 – залізничний вокзал ст. Балта

Як приклад, розглянемо Свято-Успенський собор та підземні ходи. У 1885 р. почалося будівництво нового собору на кошти виділені з казни (28 тис. руб.), та місцеві гроші за проектом архітектора Несторова і тривало тридцять років. Висота дзвіниці 47 метрів. 13 вересня 1915 року собор був освячений і в ньому

відбулася перша літургія. Освячення здійснив Преосвященнійший Пімен, єпископ Балтський. У 1924-1930 роках собор був закритий і пограбований: дзвони було знято, дзвіницю поруйновано, всі ікони та іконостас вивезені. У 1941 році румунська влада виділила 2 млн. лей на реконструкцію собору. У 1943 році на відкриття храму приїздила румунська цариця Єлена. Собор пропрацював до 1962 року, потім його знову закрили. У 1988 році він знову почав діяти. Сьогодні Свято-Успенський собор є окрасою міста Балти.

Підземні ходи були збудовані наприкінці XVIII ст., коли зводилися будівлі польської фортеці Юзефград. Це мережа підземних ходів, що брали початок від вірмено-католицького костелу Святого Станіслава і розгалужувалися по території містечка Юзефграда та, проходячи під річкою Кодимою, виходили на територію турецької слободи Балта. Ходи викладені червоною цеглою. Їх висота до 2,5 м, ширина до 3,5 м. Між ходами зустрічаються великі підземні зали. Підземні ходи мали оборонне значення. Під час нападу ворога жителі мали можливість переховуватися в них.

З часом мешканці міста використовували їх для зберігання риби, овочів, зробивши входи зі своїх домівок. Зараз ведуться роботи з вивчення схеми ходів фахівцями Одеського університету ім. І. І. Мечнікова та можливості відкриття їх для відвідувачів.

Література:

1. Балтський район Одеської області. URL: <http://tribuna.od.ua/img/baltatyrust.pdf>
2. Безлатня Л. О., Козинська І. П. Поняття про культурні, антропогенні ландшафти та їх взаємозв'язок. *Збірник наукових праць природничо-географічного факультету / редкол.: І. В. Красноштан (відп. ред.) та ін. Умань: Софія, 2009. С. 19–23.*
3. Денисик Г. І. Антропогенне ландшафтознавство: навч. посіб.: в 2 ч. Вінниця: ПП «ГД «Едельвейс і К», 2012. Ч. I: Глобальне антропогенне ландшафтознавство 336 с.
4. Денисик Г. І. Антропогенні ландшафти Правобережної України: монографія. Вінниця: Арбат, 1998. 292 с.